

Semmelweis Egyetem
Nevelés- és Sporttudományi Doktori Iskola

**A TESTNEVELÉS ÉS SPORT MŰVELTSÉGI TERÜLET
TANÍTÁSI-TANULÁSI FOLYAMATA A TANÍTÓKÉPZÉSBEN**

PhD disszertáció tézisei

Témavezető: Dr Gombocz János
egyetemi tanár

Szerző: Sebőkné Lóczi Márta

Budapest, 2003

1. A témaválasztás indoklása

Magyarországon a népegészségügyi mutatók romló tendenciája összefügg a lakosság mozgásszegény életmódjával. A mozgásos cselekvések a sportolás rendszeres megjelenése a szabadidős tevékenységek között sokat javítana ezen a szomorú helyzeten, de a kívánatos tevékenységszférát szokássá kell alakítani, hogy a mindennapi életnek szerves része legyen.

A rendszeres mozgás, a sportolás szokásának a kialakítását fiatal korban kell kezdeni. Ebben nagy szerepe van a közoktatási intézményeknek, hiszen ott szinte minden fiatal megtalálható.

A 6-10 éves korosztály esetében fontos szerepe van az osztálytanítóknak, hiszen az 1-4. osztályban a tanulók személyiségfejlesztését ők irányítják. Főként a kistélepek iskoláira jellemző, hogy az alsó tagozatban a tanítók oldják meg az összes tantárgy oktatását. A közoktatási intézményekben történt vizsgálatok alapján megállapítható, hogy az iskolák 80%-ában a testnevelés tantárgyat is az osztálytanítók tanítják.

A tanítóképzés struktúráját és a képesítési követelményekben megjelenő képzési tartalmakat illetően az oktatáspolitikai változásai komoly befolyást gyakorolnak a tanítóképzésre is. Ezek a változások azonban eddig még nem voltak olyan mélyrehatóak, hogy a tanítóképzés elveszítette volna jellegzetességeit, sajátos arculatát. Inkább azt figyelhetjük meg, hogy a 4 éves tanulmányi idő bevezetése után a képzés egyik legfőbb specialitása, a gyakorlati képzés magas aránya még inkább növekedett is.

Fel tudjuk-e készíteni a tanítókat a testnevelés és sport műveltségi terület oktatására? Erre keressük a választ, ez motiválta a dolgozat megírását is.

2.1 A dolgozat tárgya, a tanítójelöltek tanítási-tanulási folyamatának a vizsgálata a testnevelés és sport műveltségi területen.

2.2 A vizsgálat célja, hogy a testnevelés és sport műveltségi területen a képzés folyamatát segítő, illetve gátló tényezőket feltárjuk és ezek ismeretében ajánlásokat tehesünk a képzési folyamat kedvező irányú változtatására.

A tanítási-tanulási folyamat hatékonyságát sok összetevő befolyásolja. Ezt a vizsgálatban is figyelembe vettük, ezért a folyamatot strukturális, kognitív, szociális és emocionális vonatkozásban vizsgáltuk.

3. A kérdések és hipotézisek, amelyekre a vizsgálat nyomán választ keresünk:

3.1 A tantárgypedagógia változásai a gyakorlatban okoznak-e változásokat az érvényben levő tantervekben ?

Feltételeztük, hogy a pedagógiai tudományok változásai indikálják a tantárgypedagógia ismeretkörének a változását, és ez maga után vonja a tantervek változásait is.

3.2 Milyen a tanítóképzős hallgatók társadalmi-szociális háttere?

Feltételeztük, hogy a hallgatók többsége a tanulási folyamatot kedvezőtlenül befolyásoló szocio-ökonómiai háttérrel érkezik a főiskolára.

3.3 A gyermekek életmódjának későbbi alakításában fontos szerepet játszó tanítójelöltek a főiskolás éveik alatt milyen tevékenységekkel töltik el a szabadidejüket? Van-e ebben helye, és ha igen, milyen helye a testmozgásnak? Milyenek a hallgatók értékítéletei, milyen irányúak az attitűdjeik a sporttevékenységek iránt?

Feltételeztük, hogy a tanítójelöltek szabadidő eltöltésének módjai különböznek a magyar népesség átlagos szokásaitól és megjelennek az értelmiségi csoportokra jellemző tevékenységek. Azt is feltételeztük, hogy a sport és a testmozgás nem a legkedveltebb szabadidő eltöltési módok, és értékítéleteik, attitűdjeik ezen a területen nem érik el a kívánatos szintet.

3.4 Milyenek a tanítójelölteknél azok a pszichikai tulajdonságok, amelyeket a mozgásos tevékenységek alakítanak és fejlesztenek, és a pedagógus tevékenységben is fontos szerepet játszanak?

Feltételeztük, hogy a tanítójelölteknél ezek a személyiség összetevőként funkcionáló tulajdonságok pozitív trendet mutatnak, és a főiskolai képzés folyamata is erősíti a pozitív tendenciát.

3.5 Mi a véleményük a tanítóképző intézményekben testnevelést oktató tanároknak a képzési követelményekről, a képzés feltételeiről és milyen problémákkal találják szembe magukat a munkájuk során?

Feltételeztük, hogy a problémák feltárása révén kiküszöbölésükre ajánlásokat tehetünk, és ezek segítségével is javíthatjuk a képzés minőségét.

4. A vizsgálatok

4.1 A vizsgálat résztvevői:

- A tanítóképzést is folytató felsőoktatási intézmények nappali tagozatos hallgatóinak alapsokaságából az I. és a IV. évfolyamokról véletlenszerűen kiválasztott csoportok, amelyeknél létszamarányosan próbáltuk a tanítói alapszakon tanuló és a testnevelés műveltségi területet választó réteget megjeleníteni.

- A testnevelési tanszékek vezetői, illetve azok az oktatók, akik a testnevelés és sport tantárgypedagógiáját oktatják a fent felsorolt hallgatói csoportoknál.

4.2 A vizsgálat módszerei:

4.2.1 A **dokumentumok elemzésével** igyekeztünk feltárni a tantárgypedagógia tartalmi változásait, és megvizsgáltuk, vajon ezek a változások a gyakorlatban, a testnevelési tantervek vonatkozásában megjelennek-e?

4.2.2 A **kérdőíves ankét** kézenfekvő módszerként adódott a hallgatói mintánál és a testnevelési tanszékek oktatóinál is. Nyitott és zárt kérdéseket tartalmazó önkitöltős kérdőívet alkalmaztunk

Fontos szempont volt hogy megfelelő mennyiségű adat álljon rendelkezésre, és a kérdőívek minél egyszerűbben kezelhető formában jelenjenek meg, és minél kevesebb költséggel járjanak a vizsgálatok.

A minta nagyságát és rétegződését a képző intézmények létszámához viszonyítottuk. A vizsgálatban részt vevő tanítóképző intézmények hallgatóinak, valamint a kérdőíveket kitöltőknek a létszámát az alábbi táblázat mutatja be:

A tanító szakos főiskolai hallgatók száma a képző intézményekben az I. és IV. évfolyamokon és műveltségi területek szerint				
Műveltségi terület	Nem testnevelés		Testnevelés	
	I. évf.	IV. évf.	I. évf.	IV. évf.
Évfolyam				
Apor Vilmos Katolikus Főiskola Zsámbék	79	101	12	11
ELTE Tanító- és Óvóképző Főiskolai Kar, Budapest	165	235	15	28
Eötvös József Főiskola Pedagógiai Fakultás, Baja	76	92	18	11
Kaposvári Egyetem Cs.V.M. Pedagógiai Főiskolai Kar, Kaposvár	147	198	20	24
Károli Gáspár Ref. Egyetem Tanítóképző Főisk. Kar, Nagykőrös	40	35		
Kecskeméti Főiskola Tanítóképző Főiskolai Kar, Kecskemét	190	169	20	24
Kölcsey Ferenc Református Tanítóképző Főiskola, Debrecen	260	240	33	23
Miskolci Egyetem Comenius Tanítóképző Főisk. Kar, Sárospatak	117	118	15	18
Nyugat-Magyarországi Egyetem Apáczai Cs. J. Tanítóképző Főiskolai Kar, Győr	200	180	20	21
Pécsi Tudományegyetem Illyés Gyula Főiskolai Kar, Szekszárd	86	91	13	15
Szent István Egyetem Jászberényi Főiskolai Kar, Jászberény	119	115	22	17
Tessedik Sámuel Főiskola Körös Főiskolai Kar, Szarvas	70	-	-	-
Vitéz János Római Katolikus Tanítóképző Főiskola, Esztergom	52	49	12	12
Berzsenyi Dániel Főiskola Szombathely	60	84	-	-
Nyíregyházi Főiskola Bölcs. Tud. és Művészeti Főiskolai Kar Nyíregyháza	62	57	17	14
Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Tanárképző Főiskolai Kar, Szeged	22	-	10	-
Összegezve:	1745	1764	227	218
Kitöltött kérdőívek száma:	136	134	33	26

5. A vizsgálatok eredményei, következtetések

5.1 A pedagógiai elméletek változása a feltételezés szerint valóban nyomon követhető a tantárgypedagógia fogalmának szemantikai változásait vizsgálva. Az is igaz, hogy a pedagógia gyakorlati oldala, a tantervekben megnyilvánuló változások kevésbé látványosak, elmaradnak az elméleti oldal változásaitól.

5.2 A tanítási-tanulási folyamatot markánsan befolyásoló tényező - a társadalmi-szociális háttér - vizsgálata az állandó lakóhely, az édesapa foglalkozása, a főiskolás évek alatti lakhely megjelölése alapján történt.

- Az édesapa foglalkozása alapján (N=327) megállapíthattuk, hogy a tanítóképző főiskolákra a társadalmi hierarchia középrétegéből, annak is az alsó szintjéről érkeznek a hallgatók a főiskolára, vagyis többségében, megközelítőleg 70 %-ban első generációs diplomások lesznek. Tiszteletre méltó ezeknek a családoknak az igénye és az anyagi erőfeszítése, amelyet a gyermekeik tanítása érdekében kifejtenek.

- A kérdőívekbe beírt állandó lakóhely alapján (N=369) megállapíthatjuk, hogy a vizsgált minta 35 %-a kisvárosban lakik (19 ezer alatti lakos), 33 %-uk pedig községben, faluban. A tanítóképzésben tanuló hallgatói létszám megközelítőleg kétharmada tehát vidéki kistélepüléseken él. Az ott élő emberek kultúrájával, mentalitásával érzik a főiskolára.

Ezek a hallgatók a diploma megszerzése után többnyire visszatérnek a lakóhelyükre, a vidéki településekre. Ezáltal elősegíthetik a társadalom státus-mobilitását is. Ez a tény a képző intézmények felelősségét növeli.

- A főiskolás évek alatti lakhely megjelölése után (N=369) megállapíthatjuk, hogy a kollégiumban lakók aránya közel 40%, a bejáró, naponta ingázó hallgatók aránya pedig mintegy 27 %.

A tanulmányok eredményes folytatása szempontjából az lenne a kívánatos, ha minél több jelölt lakhatna kollégiumban. Az utóbbi években azonban, a felsőoktatásban bekövetkezett expanzió miatt, a hallgatóknak évről évre nagyobb aránya esik el ettől a juttatástól és a naponta bejárók aránya növekszik a magas albérleti díjak miatt. Ez a tendencia a tanulási folyamat hatékonyságát kedvezőtlenül befolyásolja.

5.3 A szabadidő eltöltésének módjai a tanítójelölteknél a kedveltségi sorrendben így alakult: sporttevékenységek, olvasás, zenehallgatás, a baráti társaságban töltött idő, szórakozás, és ezután következik a TV nézés.

- A tanítóképzős hallgatók szabadidő eltöltésének a módjai a feltételezéseknek megfeleltek, mert valóban előkelő helyet vívtak ki azok a tevékenységi formák, amelyek az értelmiségi csoportba sorolható foglalkozásokra jellemzőek. Az olvasás, a zenehallgatás, a sportolás előkelő helyezése igazolja ezt.

- A sportolás a szabadidő eltöltésének módjai között a legkedveltebb tevékenységek között van. **A tanítójelöltek közel 40%-a** esetében azonban a hat legkedvesebb szabadidő eltöltési mód között **meg sem jelenik a sportolás**. Az ő értékítéletük negatív a szabadidős sporttevékenységek iránt.

- A testnevelés műveltségi területet választók közül szignifikánsan nagyobb rész választja a sportot szabadidő eltöltési módként.

A sport kedveltsége azonban a tanítói alapszak többi csoportjánál, (akik nem a testnevelés, hanem más műveltségi területen kapnak speciális többletképzést) labilis, változékony, úgy is fogalmazhatunk, hogy nagy arányban (33,5%) teljesen negatív értékítéletet jelent.

Az édesapa foglalkozása alapján megítélt családi státus, az állandó lakóhely és a főiskolás évek alatti lakhely a statisztika alapján nem befolyásolja törvénytörően a szabadidőben végzett sporttevékenységeket.

- A sport iránti attitűdök vizsgálata után azt állapíthattuk meg, hogy a testnevelés műveltségi területet választó csoportok, valamint a férfi hallgatók attitűdjei szignifikánsan jobbak a többi csoporthoz viszonyítva. Sajnálatos, hogy az I és a IV. évfolyam attitűdjei között nem találtunk szignifikáns különbséget. A képzési idő alatt nem alakult ki a számottevő különbség a végzős évfolyamoknál! A szocio-ökonómiai háttér az attitűdök stabilitását sem befolyásolja statisztikailag kimutatható szinten, tehát mind a sport iránti értékítéletek, mind az attitűdök pozitív irányulásának kialakítása tekintetében a képző intézmények felelőssége hatványozottan jelentkezik. Ezek jelenleg nem képesek a megfelelő szocializációs szintet elérni a tanítójelölteknél a testnevelés és sport műveltségi területen. Ez a negatív tendencia a közoktatásban érezteti hatását.

- Vizsgáltuk azt is, hogy a jelöltek kitől, kiktől kaptak ösztönzést a szabadidős mozgásos tevékenységek végzéséhez. A válaszok alapján kiderült, hogy az iskolák nem

megfelelő hatékonysággal látják el ezt a fontos feladatot, mert a négy motivációs bázis nagyságrendben a következő: önmaga, barátok, család és csak ezután következik az iskola. Ez is bizonyítja, hogy a jelenlegi közoktatásban dolgozók értékítéletei és attitűdjei sem pozitív irányultságúak a sport és a testnevelés iránt. A hallgatóknál szükséges a sport iránti motivációs szint emelése, hiszen csak jól motivált pedagógus képes a tanítványokat szabadidős sporttevékenységekre ösztönözni.

5.4 A mentális egészség és a fizikai fittség összetartozó tulajdonságok, amelyeknek megfelelő szintje a pedagógusok eredményes munkáját pozitívan befolyásolja.

- A mozgásos tevékenységek fejlődésével fokozatosan kialakuló **testkép**, amely a megfelelő szintű **énkép** kialakulását is befolyásolja ilyen személyiség összetevőként számon tartott paraméterek, amelyeket a tanítójelölteknel is megvizsgáltunk. Azt állapítottuk meg, hogy a főiskolai hallgatók énkép és testkép átlagai magasabbak, mint a heterogénebb összetételű magyar lakosságot reprezentáló minta eredményei. (Korábbi méréseink is ezt igazolták.)

- Az **alkati szorongás** szintjének mérése után is megállapíthattuk, hogy a főiskolai hallgatóknál mért értékek alacsonyabbak, mint az átlagnépesség mintáin mért értékek.

- A vizsgált pszichikai tulajdonságokról (énkép-testkép, alkati szorongás) megállapíthattuk, hogy az I. és a IV. évfolyam alapján vizsgált mintánál a várt különbségek nem igazolódtak, az viszont bebizonyosodott, hogy a testnevelés műveltségi területet választó csoportoknál mindhárom tulajdonság pozitívabb trendet mutat, mint a kevesebbet sportoló társaiknál.

5.5 A tanítóképzést is folytató felsőoktatási intézményekből a válaszadó testnevelést oktató kollégák véleménye alapján megállapítható, hogy a tanítóképzés struktúrájában a testnevelés és sport műveltségi terület tantárgyi blokkján belül a képzési követelményekben kitűzött célok csak részben valósíthatók meg. Ennek több okát is felsorolták. Általános hiányosságnak érzik az alacsony óraszámokat, a hallgatók előképzettségének alacsony szintjét, az oktatás feltételeinek a hiányosságait. Összességében kevés a gyakoroltatás, ezért nem megfelelő a készségek kialakításának a folyamata. A legnagyobb probléma, hogy a tanítójelölteknek nincs a rekreálódást

szolgáló testnevelés órája, hiszen a rendelkezésre álló órákat - két intézmény kivételével - a tantárgypedagógia ismeretanyagának az oktatására fordítják a főiskolák.

6. Összefoglalás

A dolgozat témáját, célját alkotó testnevelés és sport műveltségi terület vizsgálata után megállapíthatjuk, hogy a tanítóképző főiskolákon folyó tanítási-tanulási folyamat minősége kívánivalót hagy maga után, ami a közoktatásban ezen a területen jelentkező problémák egy részét is indikálja. A problémák csökkentése érdekében a testnevelés és sport műveltségi területen szakmailag jobban felkészített, jól motivált tanítókat kell képezni!

A képző intézményekben megfelelő feltételeket kell biztosítani a testnevelés és sport tantárgypedagógia elsajátítására, és **biztosítani kell a tanítójelöltek egészségmegőrző, rekreálódást szolgáló foglalkozásait, ami jelenleg ennek a hallgatói rétegnek nincs!**

Itt kellene a többségében női hallgatók életkorának megfelelő mozgásos tevékenységeket elsajátíttatni, amelyek biztosítanák az egészség megőrzését, és új mozgásformák megismerését is. Ezek a sporttevékenységek a kötelezően választható tantárgyak között kiszélesíthetnék a tantárgypedagógiai ismereteket is, és így elősegíthetnék a közoktatásban a testnevelés és sport műveltségi területen a jobb, hatékonyabb oktató-nevelő munka javítását is.

A szerzőnek a dolgozat témakörében megjelent publikációi

1. A szomatikus nevelés helyzete, problémái a tanítóképzésben

In.: Jászsági Évkönyv

A Jászsági Évkönyv Alapítvány kiadványa (szerk.: Pethő,L.) 89-101.p.
2000. Jászberény

2. Testkultúra, életmód, egészségmegőrzés (1998.)

In.:Szolnoki Tudományos Közlemények I. 1998 (szerk. Kádár, Z, Kertész, R.)
A Magyar Tudomány Napja alkalmából Szolnokon megrendezett konferencia előadásainak kötete 153 – 162. old.

3. A tanítójelöltek szomatikus nevelésének helyzete, problémái (1999.)

In.: III. Országos Sporttudományi Kongresszus II. kötet 354-359. old.
Szerk.: Mónus András
Budapest, Magyar Testnevelési Egyetem

4. A szakmódszertan szerepe és tartalmi változásai a testnevelés oktatásában a tanítóképzésben (2000.)

In.: Nyugat-Magyarországi Egyetem Apáczai Csere János Tanítóképző Főiskolai Kar Évkönyve 1999/2000 Győr, 2000. 119-126. old.

5. A tantárgypedagógia szemantikai változásai és a testnevelési tantervek összefüggései a tanítóképzésben (2000.)

In.: Tantárgypedagógiai kutatások
Válogatás a VI. Tantárgypedagógiai Tudományos Konferencián elhangzott előadásokból
Baja, 2000. 261-269. old.

6. A testkulturális értékek átadásának problémái a közoktatás alsó tagozatán (2000.)

Szolnoki Tudományos Közlemények IV. 2000. (szerk.:Kádár,Z.-Kertész,R.)
A Magyar Tudomány Napja alkalmából Szolnokon megrendezett konferencia előadásainak kötete 131-136. old.

7. A tanítójelöltek sporttal kapcsolatos attitűdjeinek és néhány pszichikus tulajdonságának vizsgálata (társszerző) (2000.)

Jászsági Évkönyv
A Jászsági Évkönyv Alapítvány kiadványa (szerk.: Pethő,L.) 89-101.p.
2000. Jászberény

8. A tantárgypedagógia szemantikai változásai és a testnevelési tantervek összefüggése a tanítóképzésben (2000.)

Új Pedagógiai Szemle A Magyar Pedagógiai Társaság és az Országos Közoktatási Intézet folyóirata 2000. október 90-97. p.

- 9. Sport és nevelés – A szociálpedagógusok nevelési lehetőségei az egészségkulturális területen (társszerző) (2001.)**
In.:Kreditrendszer a szociálpedagógusok képzésében című konferencia kötet 10-20. old.
A Nyugat-magyarországi Egyetem Benedek Elek Pedagógiai Főiskolai Kar által szervezett konferencia előadásainak anyaga
Sopron, 2001.
- 10. A testkultúra személyiségfejlesztő hatása (2001.)**
In: A Nyugat –magyarországi Egyetem Apáczai Csere János Tanítóképző Főiskolai Kar által rendezett tudományos konferencia tanulmánykötete 142-151.old.
Győr, 2001.
- 11. Tanító szakos főiskolai hallgatók testnevelés és sport iránti attitűdjeinek a vizsgálata (2001.)**
In.: Magyar Sporttudományi Szemle 2001/3-4 sz. 45-48. Old.
Budapest, Magyar Sporttudományi Társaság folyóirata
- 12. A tanítójelöltek sporttal kapcsolatos attitűdjeinek és néhány pszichikus tulajdonságának a vizsgálata (társszerző) (2001.)**
In.: Kalokagathia SE Testnevelés és Sporttudományi Kar közleményei 2001. 1-2. sz. 70-80. old.
- 13. Tanító szakos főiskolai hallgatók testnevelés és sport iránti attitűdjeinek a vizsgálata (2002.)**
In.: Doktoranduszok I. Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Tudományos Konferencia kiadványa (szerk.: Dr. Jakab László PhD-Szekeres József)
Kiadja: ZMNE Repülésműszaki Intézet, Szolnok 2002. CD-ROM
- 14. Untersuchung der Attitüden zum Sport und Bewegungen der Lehramtskandidaten (első szerző) (2002.)**
Internet: www.miau.gau.hu/gg Posters und Vorlesungen 26.
2002. április 29.
- 15. A tanítójelöltek tanítási-tanulási folyamatának a háttérvizsgálata (2002.)**
In.: Jászsági Évkönyv
A Jászsági Évkönyv Alapítvány kiadványa (szerk.: Pethő,L.) 178-187.old.
2002. Jászberény
- 15. The requirements of assurance of quality work in the teaching-learning process of prospective teachers (első szerző) (2003.)**
Internet :www.miau.gau.hu/op/topbar.htm
2003. 03. 01.